

Масленнікова К. С., здобувач кафедри юридичної психології та журналістики НУ „Одеська юридична академія” (м. Одеса)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього економіста у процесі навчальної діяльності, висвітлено ключові поняття кожної педагогічної умови. Виокремлено елементи педагогічної майстерності викладача, спроможного формувати професійну компетентність економіста на гармонічному рівні; комплекс внутрішніх та зовнішніх рушійних сил професійної спрямованості майбутнього економіста та типи пізнавально-психологічних бар'єрів майбутнього економіста у процесі навчальної діяльності.

В статье определены педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущего экономиста в процессе учебной деятельности, отражены ключевые понятия каждого педагогического условия. Выделены элементы педагогического мастерства преподавателя, способного формировать профессиональную компетентность экономиста на гармоническом уровне; комплекс внутренних и внешних движущих сил профессиональной направленности будущего экономиста и типы познавательно-психологических барьеров будущего экономиста в процессе учебной деятельности.

In the article certainly pedagogical terms of forming of professional competence of future economist in the process of educational activity, the key concepts of every pedagogical condition are reflected. The elements of pedagogical trade of teacher, able to form PKE at harmonic level are selected; a complex of internal and external motive forces of professional orientation of future economist and types of CPB (cognitive psychological barrier) of future economist is in the process of educational activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими теоретичними чи практичними завданнями. Освітній простір професійної підготовки економіста як середовище педагогічної діяльності припускає взаємовідносини як мінімум, двох відкритих дисипативних систем – викладача та студента. Одним з проявів освітнього простору професійної підготовки є педагогічні умови, необхідні для реалізації стану флуктуації студента під впливом викладача задля досягнення студентом певних аттракторів у професійній підготовці.

Умова (в психології) – сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища; до того ж це явище опосередковується активністю особистості, групою людей [10]. **Педагогічні умови** – категорія, визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [10]. Відтак є необхідним виокремлення тих педагогічних умов, завдяки яким продуктивно відбувається формування професійної компетентності майбутнього економіста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Майбутній економіст у

першу чергу є суб'єктом, якого навчають. Економічна освіта реалізує принцип „ціле у цілому”, де кожний елемент (система економічної освіти та майбутній економіст) здатні до самоорганізації. Для реалізації принципу „ціле у цілому” необхідні педагогічні кадри, які спроможні сформувати професійну компетентність економіста на високому рівні, яка є аттрактором і для системи „майбутній економіст” і для системи „економічна освіта”. Тому у нашому дослідженні умовою формування професійної компетентності економіста є розвиток педагогічної майстерності викладача. Дієвим інструментом для формування професійної компетентності економіста є такі педагогічні кадри, які володіють на достатньому рівні та застосовують у своїй педагогічній діяльності педагогічну майстерність. Навчальна діяльність майбутнього економіста пов'язана з певними явищами, що безпосередньо збуджують майбутнього фахівця до вибору того чи іншого способу дій задля здійснення дії. Тому доцільним є розглядати мотиви, які спонукають майбутнього економіста до активної навчальної діяльності. Таким чином, у нашому дослідженні розвиток мотивації професійної спрямованості майбутнього економіста обрано як педагогічну умову формування професійної компетентності економіста.

Упродовж навчальної діяльності, майбутній економіст взаємодіє з великою

кількістю людей: одногрупники, викладачі, батьки, друзі, тощо. З іншого боку, майбутній економіст під час навчальної діяльності стикається з певними труднощами засвоєння навчального матеріалу, усвідомлення себе як фахівця. Все вище зазначене можливо трактувати як певні пізнавально-психологічних бар'єри у процесі навчальної діяльності. Тому подолання пізнавально-психологічних бар'єрів майбутнього економіста у процесі навчальної діяльності ми вважаємо за педагогічну умову формування професійної компетентності економіста.

Ми базувались на працях таких науковців, як: І. А. Зязюн [3], Н. В. Кузьміна [4], А. В. Семенова [9] та ін. щодо аналізу поняття „педагогічна майстерність”. А. В. Семенова в словнику з професійної педагогіки визначає *педагогічну майстерність* як діяльність учителя високого професійного рівня, виняткова розвиненість узагальненнях умінь та необхідних якостей особистості. Наукова школа І. А. Зязюна, який розробив теоретичні основи формування та вимірювання педагогічної майстерності, виокремив її складові вбачає у *педагогічній майстерності* комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Погляди вчених на трактовку „мотиву” досить різні. За Л. І. Божович *мотив* – наміри, уявлення, ідеї, відчуття, переживання [1]. К. К. Платонов у *мотиві* вбачає психологічні процеси, стан та властивості особистості [8]. В. С. Мерлін вважає, що *мотив* – спонукання, від яких залежать цілеспрямований характер дій [6]. З поняттям „мотиву” тісно пов'язане поняття „мотивація”. Узагальнюючи теоретичний аналіз поняття „мотивація” ми дійшли висновку, що науковці активніше трактують мотивацію як рушійні сили (внутрішні та зовнішні), що активізують (спонукають) особистість до діяльності задля задоволення певних потреб.

А. В. Семенова у монографії „Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів” наводить види психологічних бар'єрів [9]. Авторка зазначила одним із них *пізнавально – психологічний бар'єр (ППБ)*. О. О. Панькевич розглядає *пізнавально – психологічний бар'єр* як утворення у психіці людини, що може виконувати такі функції: стимулюючу, гальмуючу та захистну [7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття полягає у визначенні педагогічних умов формування

професійної компетентності майбутнього економіста у процесі навчальної діяльності.

Формування цілей статті (постановка завдання) полягає у тому, щоб визначити, конкретизувати і надати характеристику педагогічним умовам формування професійної компетентності майбутнього економіста.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Базуючись на аналізі теоретичних джерел, ми вважаємо, що *педагогічна майстерність викладача, спроможного на високому рівні сформувати професійну компетентність економіста (ПКЕ)* – це комплекс властивостей особистості викладача, який забезпечує високий рівень педагогічної діяльності упродовж навчальної діяльності майбутнього економіста, з застосуванням у такій діяльності відповідних педагогічних технік. Проведений аналіз теоретичних джерел, дозволив нам конкретизувати найбільш значущі характеристики педагогічної майстерності викладача, які є необхідними для формування ПКЕ майбутнього економіста: комплекс професійних знань, творчість, педагогічна свідомість, гуманність, результативність, педагогічний досвід, здатність успішно досліджувати педагогічні ситуації, вміння навчати, сплав знань та професійної спрямованості. Визначаючи особливості розвитку педагогічної майстерності, ми ґрунтувалися на фундаментальних дослідженнях І. Я. Зязюна щодо визначення елементів педагогічної майстерності у професійній діяльності педагога. Таким чином, педагогічна майстерність викладача, що спроможний на високому рівні сформувати ПКЕ, містить елементи: *гуманістична спрямованість викладача* – своєю педагогічною діяльністю викладач розвиває особистість майбутнього економіста; *професіоналізм викладача* – володіння викладачем знаннями з економічних дисциплін, методики їх викладання, знаннями педагогіки та психології; *педагогічні здібності* – ефективно здійснення викладачем педагогічної діяльності, особистісні якості викладача; *педагогічна техніка* – сукупність засобів, умінь та особливостей поведінки викладача у професійно-навчальній діяльності.

В оволодінні педагогічною майстерністю І. А. Зязюн виокремлює чотири рівня: елементарний, базовий, досконалий та творчий. Ураховуючи специфіку нашого дослідження, ми базуємось на рівнях, виокремлених І. А. Зязюном. Отже,

викладач, який володіє досконалим або творчим рівнем педагогічної майстерності спроможний гармонійно сформувавши професійну компетентність економіста.

На нашу думку, *мотивація майбутнього економіста* – це внутрішні та зовнішні рушійні сили, що активізують (спонукають) особистість до діяльності задля задоволення певних потреб. Професійну спрямованість мотивації майбутнього економіста можуть розвивати викладачі, що володіють педагогічною майстерністю у педагогічній діяльності урахують комплекс внутрішніх та зовнішніх рушійних сил: 1) мотиватори – чинники, що спонукають майбутнього фахівця до активної навчальної діяльності; 2) спрямованість мотивації на реалізацію певних потреб на ґрунті вибору конкретного виду професійної економічної діяльності; 3) інтенсивність наміру майбутнього фахівця.

“Пізнавально-психологічний бар’єр” (ППБ) у нашому дослідженні – це психічний стан майбутнього економіста, який виявляється у пасивності набуття знань, умінь та навичок майбутнім економістом, традиційному напрямі мислення при вирішенні навчальних завдань. У психолого-педагогічній літературі науковцями конкретизуються типи пізнавально-психологічних бар’єрів: особистісні,

середовищні та суб’єктивно-об’єктивні ППБ (за О. О. Панькевич, [7]); організаційно-психологічні, соціально-психологічні та когнітивно-психологічні ППБ (за І. М. Дичківською, [2]); мотиваційні, емоційні, когнітивні та вольові ППБ (за А. В. Массановим, [5]). Аналізуючи вище зазначене, ми спромоглися виокремити типи ППБ майбутнього економіста у процесі навчальної діяльності такі: *організаційно-мотиваційні ППБ* – пов’язані з проявами зовнішнього середовища майбутнього фахівця; *внутрішньо-емоційні ППБ* – пов’язані з внутрішнім станом особистості майбутнього фахівця; *комунікативно-об’єктивні ППБ* – пов’язані з ставленням майбутнього економіста до оточення; *міжособистісно-об’єктивні ППБ* – пов’язані з відносинами “особистість викладача” – “особистість того, хто навчається”. Таким чином, подолання усіх вищезазначених ППБ призведе до формування ПКЕ на високому рівні.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Подальшу роботу ми вбачали в реалізації відповідних педагогічних умов щодо формування професійної компетентності майбутніх економістів у процесі навчальної діяльності.

Література

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте : сборник научных трудов / Божович Л. И. — СПб. : Питер, 2008. — 400 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Дичківська І. М. — К. : Академвидав, 2004. — Режим доступу : http://ebk.net.ua/Book/pedagogics/dichkivska_ip/index.htm.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник для вищих навч. закл. / І. А. Зязюн. — К. : Вища школа, 1997. — 160 с.
4. Кузьмина Н. В. Акмеологический подход к повышению качества подготовки специалистов образования / Кузьмина Н. В. // Известия Российской Академии Образования. — 2000. — № 1. — С. 19—31.
5. Виявлення психологічних бар’єрів у професійному самовизначенні особистості : наукова стаття [Електронний ресурс] / А. В. Массанов // Електронні наукові фахові видання (часописи, що не мають друкованих аналогів). — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2008_8-9/psihologija/mas.htm.
6. Мерлин В. С. Лекции по психологии мотивов человека : учеб. пособие для спецкурса / В. С. Мерлин. — Пермь : [б. и.], 1971. — 119 с.
7. Панькевич О. О. Обґрунтування сутності та структури психологічних бар’єрів майбутніх правознавців / О. О. Панькевич // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія : зб. статей. — Ялта : РВВ КГУ, 2009. — Вип. 22, Ч. 1. — С. 81—86.
8. Платонов К. К. Структуры и развитие личности / К. К. Платонов ; отв. ред. Глаточкин А. Д. — М. : Наука, 1986. — 254 с.
9. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / Алла Семенова. — Одеса : Юридична література, 2009. — 504 с.
10. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. — Одеса : Пальміра, 2006. — 364 с.